

ІСТОРИЧНІ НАУКИ

Городецький О. С.
Київський міський медичний коледж

СПРОБА ОРГАНІЗАЦІЇ ДУШПАСТИРСЬКОЇ СЛУЖБИ У ВІЙСЬКОВИХ ФОРМУВАННЯХ УКРАЇНСЬКОЇ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ 1917–1918 РР.

У статті висвітлено історичні аспекти організації душпастирської служби у військових формуваннях Української Центральної Ради 1917–1918 р.р. показано потребу духовної опіки сучасної української армії.

Ключові слова: українська армія, Українська Центральна Рада, Українська Народна Республіка.

Історія тисячолітнього шляху, пройденого нашим народом, свідчить, що Церква постійно виявляла турботу про духовно-моральний стан воїнства та благословляла захисників Батьківщини на подвиг. Церква і армія завжди були зі своїм народом, разом відстоювали його життя і свободу, зберігали культуру, народні традиції та духовну спадщину.

Сучасна українська армія як ніколи потребує духовної опіки, адже складна економічна і соціально-політична ситуація, яка виникла на сучасному етапі розвитку нашої молоді незалежної держави, значно впливає на морально-психологічний стан військовослужбовців і потребує додаткових моральних зусиль, удосконалення духовних якостей для самовідданого виконання службового обов'язку. Проте, на відміну від армій провідних країн світу, у Збройних Силах України душпастирську службу, як певну офіційну структуру, поки ще не впроваджено. І причиною цього є ряд об'єктивних причин.

У першу чергу – неспроможність створення в Україні вже протягом вісімнадцяти років Єдиної помісної Української Православної Церкви і саме завдяки постійному політичному протистоянню між Московським і Київським патріархатами. А з цього витікає й те, що вносити відповідні міжконфесійні непорозуміння в українське військове середовище, де

переважна більшість осіб традиційно сповідує православну віру, не бажано.

По-друге, в українському військовому середовищі, як і в українському суспільстві загалом, побутують різні погляди на проблему душпастирської опіки у військах. Адже йде складний перехідний психологічний процес в обстановці переоцінки цінностей. Інколи можна почути й таке, що духовно-моральне виховання воїна не є важливим, а головним і цілком достатнім є фізичне виховання, висока платня та суто професійні навички і вміння. Звісна річ, що таке бачення аж зовсім не сприятиме досягненню успіхів у військовій справі. З цього приводу доречно навести думку військових теоретиків минулих війн, які наголошували, що як би не був озброєний воїн, він нічого не вартий, якщо не озброєний духовно. “Тільки релігія дає міцну і тривалу підтримку державі. Дайте мені одного доброго священика, і тоді мені не потрібні сотні поліцаїв”, – так високо оцінював роль церкви і священнослужителів Наполеон Бонапарт [1].

На додаток до всього, на порядку денному потреба у прояві політичної волі з боку вищого державного керівництва країни щодо якнайскорішого позитивного вирішення питання щодо введення душпастирської служби в українській армії. Але це вже наявність особистого прагнення державника.

Взагалі проблем можна перелічувати багато, щоб в решті-решт наголосити на тому, що ще не на часі введення в армії посад військових священиків і на цьому поставити крапку. Але, між тим, є очевидним і зрозумілим, що саме сьогодні військове духовенство покликане в українське військо самим життям, крайньою історичною необхідністю. Безперечно, настане момент коли нарешті будуть врегульовані міжконфесійні непорозуміння в Україні й на державному рівні прийметься вольове політичне рішення щодо впровадження душпастирської служби у Збройних Силах України. Адже історичний досвід засвідчує на важливості цієї структури в лавах української армії. Передусім, це досвід організації душпастирської служби у військових формуваннях Української Центральної Ради 1917–1918 рр., який треба ретельно вивчати, щоб не повторювати певних помилок в сьогоденні. Тому автор статті й обрав відповідну тематику.

Серед останніх історіографічних праць в Україні, що вміщують матеріал, пов'язаний безпосередньо із досліджуваною тематикою помітно виділяється “Душпастирська служба українських військових формацій

першої половини ХХ ст.” Д. Забзалюка (2007 р.) [2]. Між тим, слід зазначити, що висвітлений в ній матеріал потребує значного доповнення, а відповідно і подальших досліджень історичних аспектів формування і діяльності душпастирства у військових формуваннях Української Центральної Ради у період національно-визвольної боротьби 1917–1921 рр. Крім того, ця тематика є беззаперечно актуальною у сфері відродження української національної воєнно-історичної науки.

Перед тим, як розглянути питання щодо організації і спроб становлення душпастирської служби в українських національних військових формуваннях 1917–1918 рр., слід відмітити, що це був час економічної розрухи, жорстокої громадянської війни, серйозних політичних і ідеологічних суперечок в керівництві українського державного утворення – автономної Української Народної Республіки доби Української Центральної Ради.

Для відповідної фази українського державотворення – доби Української Центральної Ради (з 17 березня 1917 р. до 29 квітня 1918 р.) характерним є те, що її лідери в особах М. Грушевського, В. Винниченка і М. Порша вважали, що армія Україні взагалі не потрібна, а відповідно і служба військового духовенства. Достатньо лише міліційних формувань [3, с. 61]. Є багато різних тверджень українських істориків з цього приводу, але більш об'єктивною і прийнятною є думка про те, що саме такі бачення у державників Української Центральної Ради сформувалися на підставі усвідомлення ними сутності поняття “автономія”. Адже загально відомо, що Третім Універсалом Української Центральної Ради була проголошена саме автономна Українська Народна Республіка у складі Російської Федеративної Держави. А Четвертий Універсал, який проголосив незалежність України, вийшов занадто пізно, та й то в силу агресії з боку Російської Республіки і активного наступу червоногвардійських російських частин на чолі з полковником Муравйовим на Київ у другій половині січня 1918 р.

Між тим, у Генеральному Секретаріаті були й більш прагматично і радикально налаштовані політики, такі як голова Секретаріату Військових Справ С. Петлюра, який своїми діями найбільше сприяв якнайшвидшому відокремленню України від Росії. Перспективно мислячи він наголошував на тому, що рано чи пізно Україні знадобиться для самозбереження міцна національна армія і тому намагався започаткувати її формування. Слід

зазначити, що його слова незабаром стали пророчими, коли відбулася трагедія під Крутами і корпус червоної російської гвардії на чолі з полковником Муравйовим у січні 1918 р. захопив столицю УНР місто Київ. Але поки що, до зняття з посади, Секретар Військових Справ спромігся підпорядкувати Українській Центральній Раді 69 зукраїнізованих військових частин (загальною чисельністю близько 52 000 осіб), сформованих зі складу Південно-Західного і Румунського фронтів Російської армії. Завдяки його наполегливості було створено Український Генеральний Штаб і сформовано 1-у Сердюцьку дивізію (так би мовити – з'єднання майбутньої Національної гвардії України) [4, с. 40]. Крім всього, саме за його ініціативою було розпочато впровадження штатних посад військових священиків, тим самим закладено паростки української військово-душпастирської служби.

Черговий конфлікт між Секретарем Військових Справ С. Петлюрою і Головою Генерального Секретаріату В. Винниченком виник саме на підґрунті введення служби військового духовенства, а фактично поновлення в зукраїнізованих частинах відповідних посад. Справа полягала у тому, що під час українізації фронтних частин у 48 полках й надалі продовжували службу священики колишньої Російської царської армії, переважно українці за походженням і треба було лише юридично підтвердити їхній статус за новими штатами. Проте, В. Винниченко тяжів до політики Радянської влади і відкидав всілякі зносини з Церквою. Між тим, навіть Голова Української Центральної Ради М. Грушевський наголошував на тому, що збройні сили обійдуться, так би мовити, без попів.

Кардинальна розбіжність у поглядах українських політичних лідерів призвела до того, що не отримавши державної підтримки був втрачений майже увесь склад військових священиків “старої” армії, котрі невдовзі покинули військові частини, шукаючи іншої долі. Та й що там казати про долю душпастирської служби в армії, якщо під впливом соціалістів та противників релігії керівництво Української Центральної Ради нейтрально, а подекуди й вороже поставилося навіть до національного церковного руху в Україні, який все більше набирив сили у справі створення Української Автокефальної Православної Церкви, цілком самостійної від Московського патріархату. Знову ж таки, лише С. Петлюра на противагу своїм політичним опонентам в Українській Центральній Раді зміг зрозуміти виняткове значення національної церковної справи, зокрема в лавах армії, але

вагомої підтримки у Генеральному Секретаріаті він так і не отримав [5, с. 110].

Є очевидним, що Секретар Військових Справ добре був обізнаний у функціональних обов'язках і досвіді роботи військових священиків колишньої Російської царської армії, інакше б не відстоював вперто, до кінця, свої позиції перед В. Винниченком. Звісна річ, майбутній українській національній армії для підтримки високого морально-бойового духу дійсно бракувало духовно-патріотичного виховання. Адже історичний досвід свідчив, що військо тримається двома силами – дисципліною та вірою. Польові духівники надихали воїнів на вірність і готовність жертвувати за державу. У складних умовах священик був соціальним психологом, що вселяв віру в перемогу. Розглядав скарги, прохання, вів листування з родичами хворих і полеглих, метрики, реєстри, піклувався про поховання загиблих [6].

Все що вдалося С. Петлюрі з приводу впровадження душпастирської служби, так це призначити своєю владою, тобто владою Секретаря Військових Справ, у грудні 1917 р. до зукраїнізованих частин фронту і 1-ї Сердюцької дивізії найбільш патріотично налаштованих священиків: П. Пащевського, М. Маринича, П. Білона, М. Матеюка, В. Сукачіва, А. Матеюка, О. Маричіва, П. Сікорського. До 1-ї Сердюцької дивізії та до куреня Січових стрільців були призначені найбільш довірені духівники – у 3-й Сердюцький полк імені П. Дорошенка протоієрей П. Пащевський, до 1-го Сердюцького полку імені Б. Хмельницького о. М. Маринич, а до Січового куреню О. П. Сікорський [7]. З П. Пащевським у С. Петлюри склалися міцні дружні стосунки ще у червні 1917 р., під час роботи Всеукраїнського церковного з'їзду у Києві. Тоді й запропонував тодішній Голова Українського Військового Комітету С. Петлюра делегату з'їзду О. П. Пащевському перейти на службу до майбутньої української армії на посаду пан-отця 10-го Українського резервного полку. Саме він за розпорядженням С. Петлюри здійснював відбір священиків до війська [8, с. 167]. З боку священиків і вдень, і вночі проводилась кропітка робота в сфері духовно-патріотичного виховання, незважаючи на те, що вони знаходились на позаштатному утриманні військових частин.

Після усунення С. Петлюри з посади Секретаря Військових Справ не тільки розвиток військово-душпастирської служби, а й взагалі української національної армії призупинився. Його наступник М. Порш, безумовно не

без згоди В. Винниченка, провів масштабну безглузду демобілізацію зукраїнізованих сухопутних частин, що незабаром призвело до трагічних наслідків у збройному протиборстві з Радянською Росією у 1918 р. Намічалася й повна демобілізація і на Чорноморському флоті, що зразу ж “відштовхнуло” командування військово-морського флоту від керівництва УНР.

Отже, хибна і недалекоглядна політика вищого керівництва Української Центральної Ради практично зупинила формування української національної армії, а відповідно й завадила офіційному впровадженню душпастирської служби.

Використана література:

1. *Садов'як Д.* Святим духом озброєні // Військо України. – № 9. – С. 34-35.
2. *Забзалиук Д. Є.* Душпастирська служба українських військових формацій першої половини ХХ ст. : дис. ... канд. іст. наук : 20.02.22 / Національний університет “Львівська політехніка”. – Львів, 2007. – 182 арк.
3. *Голубко В.* Армія Української Народної Республіки 1917–1918. – Львів, 1997. – 288 с.
4. *Тимченко Я.* Перша українсько-більшовицька війна (грудень 1917 – березень 1918 рр.). – Київ–Львів, 1996. – 370 с.
5. *Проблеми свободи совісті у Збройних Силах України : матеріали наукової конференції.* – К. : КВГІ, 1997. – 212 с.
6. *Влад М.* Капеланство в українській армії: історія та сучасність // Народна армія. – 1993. – 9 липня.
7. *Пацевський П.* Участь українського військового духовенства в боротьбі за визволення України // Церква і Нарід. – 1936. – Ч. 10. – 15 травня. – С. 327-330.
8. *Колянчук О.* Увічнення нескорених. Українські військові меморіали 20–30-х рр. ХХ ст. у Польщі. – Львів : НАН України Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича, 2003. – 245 с.

ГОРОДЕЦКИЙ О. С. Попытка организации душпасрыской службы в военных формированиях Украинской Центральной Рады 1917–1918 гг.

В статье раскрыты исторические аспекты организации душпастырской службы в военных формированиях Украинской Центральной Рады 1917–1918 гг.

Ключевые слова: украинская армия, Украинская Центральная Рада, Украинская Народная Республика.

GORODETSKIY O. S. Attempt organization of soul priest service are reflected in the soldiery formings of Ukrainian Central Advice 1917–1918.

In the article the historical aspects of organization of soul priest service are reflected in the soldiery formings of Ukrainian Central Advice 1917–1918.

Keywords: Ukrainian army, Ukrainian Central Soviet Ukrainian Folk Republic.